

NYELVTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK

173. sz.

**A MAGÁNHANGZÓK VÁLTOZATOSSÁGA
A MAGYARBAN**

**EREDMÉNYEK A KOARTIKULÁCIÓS ELLENÁLLÁSRÓL
ÉS A KOARTIKULÁCIÓS AGRESSZIÓRÓL
A MAGÁNHANGZÓK KÖZÖTTI KOARTIKULÁCIÓBAN
ARTIKULÁCIÓS ÉS AKUSZTIKAI ADATOK ALAPJÁN**

ÍRTA

DEME ANDREA

TARTALOM

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	7
1. BEVEZETÉS	9
2. HÁTTÉR	11
2.1. A beszédhangok változatossága és a koartikuláció.	11
2.2. A magyar magánhangzók rendszere	12
2.3. A magánhangzók közötti koartikuláció.	14
2.4. A magánhangzók koartikulációs ellenállása és agressziója	16
2.5. A magánhangzók közötti koartikulációt módosító tényezők	16
2.5.1. A koartikulációban részt vevő magánhangzó minősége	17
2.5.2. CV koartikuláció: a közbeékelt mássalhangzó(k) minősége	21
2.5.3. Prosódiai kiemelés: a hangsúly szerepe	23
2.5.3.1. A szintaktikai és prosódiai szerkezet a magyarban	26
2.5.4. A koartikuláció iránya	27
2.5.5. A magánhangzó-harmónia.	31
2.6. A szakirodalmi előzmények módszertani sajátosságai	38
2.6.1. Az artikulációs és akusztikai adatok párhuzamos elemzésének hiánya	38
2.6.2. A magánhangzók változatosságának számszerűsítése	41
2.7. A kötetben bemutatott kísérletek hipotézisei	42
2.7.1. 3. fejezet: A hangsúly hatása a magánhangzók koartikulációs ellenállására (valódi szavas kísérlet).	43
2.7.2. 4. fejezet: A magánhangzók koartikulációs változatossága az előrefelé és hátrafelé ható magánhangzók közti koartikulációban	43
2.7.3. 5. fejezet: A hangsúly hatása a magánhangzók koartikulációs ellenállására és agressziójára (álszavas kísérlet).	43
2.7.4. 6. fejezet: Az /i:/ artikulációs és akusztikai sajátosságai harmonikusan és antiharmonikusan toldalékolódó tövekben	43

3. A HANGSÚLY HATÁSA A MAGÁNHANGZÓK KOARTIKULÁCIÓS ELLENÁLLÁSÁRA A MAGÁNHANGZÓK KÖZÖTTI KOARTIKULÁCIÓBAN	45
3.1. Bevezetés	45
3.2. Módszer	48
3.2.1. Kísérleti személyek és anyag	48
3.2.2. Adatfelvétel és adatfeldolgozás.	49
3.2.3. Mérések és elemzések	51
3.2.3.1. Akusztikai mérések	51
3.2.3.2. Artikulációs mérések	51
3.2.3.3. Mérőszámok.	52
3.2.4. Statisztikai elemzések	54
3.3. Eredmények	55
3.3.1. A biomechanikai eredetű token-to-token változatosság a kontextus és a hangsúlyhelyzet függvényében	55
3.3.2. A produkciós tartomány mint kontextusok közötti szóródás a hangsúly függvényében	57
3.3.3. A koartikuláló és neutrális helyzetű magánhangzók eltérése	59
3.3.4. Az artikulációs és akusztikai változatosság	62
3.4. Következtetések	63
3.4.1. Nagyobb-e a neutrális helyzetben álló magánhangzók biomechanikai eredetű változatossága, mint a hangsúlytalan helyzetben állóké, és a hangsúly csökkenti-e ezt a változatosságot (erősíti-e a szegmentumokat) mindkét pozícióban?	64
3.4.2. Erősíti-e a mondathangsúly a szegmentumokat, és növeli-e az ellenállásukat a V-V koartikuláció hatásaival szemben?	65
3.4.3. Eltér-e a magánhangzók artikulációs és akusztikai variabilitásának mértéke, és ha igen, hogyan?	68
3.4.4. A vizsgálat korlátai és a kutatás lehetséges folytatásának irányai	69
4. A MAGÁNHANGZÓK KOARTIKULÁCIÓS VÁLTOZATOSSÁGA AZ ELŐREFELÉ ÉS HÁTRAFELÉ HATÓ MAGÁNHANGZÓK KÖZTI KOARTIKULÁCIÓBAN	73
4.1. Bevezetés	73
4.2. Módszer	75
4.2.1. Kísérleti személyek és anyag	75
4.2.2. Adatfelvétel és adatfeldolgozás.	76
4.2.3. Mérések és elemzések.	76
4.2.3.1. Akusztikai mérések	76
4.2.3.2. Artikulációs mérések	77
4.2.3.3. Mérőszámok.	78
4.2.4. Statisztikai elemzések	79
4.3. Eredmények	80

4.3.1. A koartikuláló és neutrális kontextusú magánhangzók távolsága	80
4.3.2. A magánhangzók kontextusok közötti szóródása	82
4.4. Következtetések	83
4.4.1. A progresszív koartikuláció korlátozott dominanciájának és a regresszív koartikuláció hiányának néhány lehetséges magyarázata	85
4.4.2. A magánhangzók közötti különbségek néhány lehetséges magyarázata	87
4.4.3. A mérőszámok közötti eltérések lehetséges magyarázata	90
4.4.4. Az eredmények általánosíthatóságának korlátai	91
5. A HANGSÚLY HATÁSA A MAGÁNHANGZÓK KOARTIKULÁCIÓS ELLENÁLLÁSÁRA ÉS AGRESSZIÓJÁRA	93
5.1. Bevezetés	93
5.2. Módszer	95
5.2.1. Kísérleti személyek és anyag	95
5.2.2. Adatfelvétel és adatfeldolgozás.	97
5.2.3. Mérések és elemzések.	97
5.2.3.1. Akusztikai mérések	97
5.2.3.2. Artikulációs mérések	98
5.2.3.3. Mérőszámok.	98
5.2.4. Statisztikai elemzések.	100
5.3. Eredmények	100
5.3.1. A koartikulációs rezisztencia és agresszió a kontextusok közötti szóródás mérőszám szerint	101
5.3.1.1. Akusztikai szerkezet.	101
5.3.1.2. Artikuláció	102
5.3.2. A koartikulációs rezisztencia és agresszió a távolság mérőszám szerint	102
5.3.2.1. Akusztikai szerkezet.	102
5.3.2.2. Artikuláció	103
5.4. Következtetések	104
6. A MAGÁNHANGZÓK KOARTIKULÁCIÓS VISELKEDÉSE A MAGÁNHANGZÓ-HARMÓNIABAN: AZ /I:/ ARTIKULÁCIÓS ÉS AKUSZTIKAI SAJÁTOSSÁGAI HARMONIKUSAN ÉS ANTIHARMONIKUSAN TOLDALÉKOLÓDÓ TÖVEKBEN.	109
6.1. Bevezetés	109
6.2. Módszer	111
6.2.1. Kísérleti személyek és anyag	111
6.2.2. Adatfelvétel, adatfeldolgozás	112
6.2.3. Mérések és elemzések.	112
6.2.4. Statisztikai elemzések.	113

6.3. Eredmények	113
6.4. Következtetések	117
7. ÖSSZEFOGLALÁS	121
8. TÉZISEK	127
IRODALOM	129